

RECORDS DE CAMBRILS

Jo tenia sis anys quan la meva família va immigrar de Madrid cap aquí a Cambrils. Erem a l'any 26. La Irene en tenia set i mig, i el Paco quatre. Al poc tems de viure-hi, va néixer la Maria-Pilar. Va ser una nit molt freda del 16 de gener...

Vam venir a viure a una casa molt humil del carrer de la Mare de Déu del Camí. La recordo perfectament: una porteta molt estreta i una escala igual, un replà, un esgraó, i s'entrava en una peça que era, a la vegada, rebedor, menjador i "sala de estar". Com que la mamà era de Cambrils, uns amics de la família ja ho havien arreglat tot: al mig una taula voltada de quatre cadires. Del sostre hi penjava un fil que aguantava un plat de porcel·lana i una bombeta, guarnit amb un gran llaç de paper vermell... Em va encisar. Els papàs també els devia agradar perquè en van fer grans elogis. Això m'ha fet pensar en la senzillesa del meu pare en acceptar de bon grat les condicions mínimes d'aquella humil vivenda! El terra era de rajola crua, les parets encalades, les portes pintades de marró fosc.

Un balconet que devia fer 30 cms, d'eixida; una barana de ferro que els camions van torçar varies vegades... Perquè he de dir que, aquest carrer, era la carretera principal Barcelona-València, malgrat que era força estret.

La parella que ens va rebre, ell molt alt i prim, ella molt menudeta d'ulls molt vius i riallera, que em vam semblar vells, -però que de segur que no ho eren tant-, havien encés el llum, tot i que era de dia: era per les mosques! Ho vaig saber més tard; el balcó era ajustat, però els porticons eren tancats.

En un racó hi havia un quartet molt petit, sens finestra, que hauria de fer el servei de rebost, -i més tard, d'amagatall per jugar a "fet i amagat"- . Allí, en aquell racó, s'hi plantava l'espantall. Era una canya de la que sortia una gran floc de tiretes de paper (vermelles també, ves a saber si perquè fes joc amb el llaç de la bombeta). S'en deia així, perquè, efectivament, era per espantar les mosques. Tenia la seva tècnica: S'havia de deixar una escletxa de llum entre les portes del balcó. Els porticons ben tancats. Llavors es movia l'espantall enèrgicament, d'aquí cap allà, d'allà cap aquí, però sempre en direcció de l'escletxa del balcó. Feia una fressa bonica, però a les mosques no els devia agradar, perquè marxaven esperitades. Llavors es tancava depressa! La segona part, per assegurar l'eficàcia, era fer una bona ruixada de "Flit", amb una manxa que semblava una joguina. Aixó ens estava prohibit, perquè aquell modern insecticida, ens hagués pogut tocar els ulls, i fer-nos mal.

Bé, però he fugit de la qüestió. Vull acabar de descriure aquella casa, on vaig passar una bona part de l'infància.

El menjador comunicava amb l'habitació que seria dels papàs. Recordo el llit de caoba brillant, amb una gran petxina al mig de la capçalera; l'armari -

que havia fet l'avi Francisco, i que encara conservo jo-, amb la porta de mirall, i un calaix travesser a baix.

El lavabo de tres potes, amb el suport per la galleda, el braç per la tovallola i la xarxa per l'esponja natural, com volia el papà.

La "butaca" de fusta fosca; el seient amb un dibuix en baix-relleu que en el seu temps devia representar un paisatge bucòlic amb dues figures femenines a cada costat, -aquesta també la conservo- i encara es distingeixen, de cos en amunt; el demés està molt desgastat. Els braços tornejats, d'una peça.

En aquesta habitació hi va néixer la nostra germaneta en un dia -una nit- molt freda, un 16 de gener. Jo havia dit: "potser naixerà aquesta nit"... i la tieta Pilar, sempre m'ho recordava; vaig acabar per creure que havia estat com una predicció meva. La llevadora era una dona gran, la senyora Pepeta, i al matí, quan la venia a rentar i vestir, ens deixava veure com ho feia. Quan li tirava el talc, feia la brometa: "ara enfarinarem el peixet..." Que bonica que era!

I la casa, que freda! La tieta Pilar, ens embolicava els peus amb paper de diari perquè se'ns estovessin els penellons i ens ficava dins el llit una ampolla d'aigua ben calenta. Al matí el sol ja entrava per la finestreta de 2 pams per 3, però s'avia d'aprimar fent un raig de mil coloraines de la finestreta fins a terra i·luminant els milers de partícules de la pols que ballaven sense parar... la seva contemplació em feien tornar a dormir.

A la posta del sol, anavem a la fàbrica d'alcohol que teniem al costat mateix de casa, a buscar una galleda de brisa encesa que, fàcilment, encenia el carbó ja preparat en el gran braser d'aram. El posàvem a la cuina mentre sopavem o jugàvem mentre la tieta feia el sopar. Els nostres jocs allí, eren de menjarets. Ens donaven una albergínia, un pebrot, un carabassó que feiem a bocinets i el repartiem en platerets de terrissa, i jugàvem a "menjarets". Una cadira feia de taula. La Ma. Pilar, -ara ja seia a la "trona"- un dia va caure cap enrera. Encara veig la cara d'esglai de la tieta! Gracies a Déu no es va fer res, però plorava tant!

Des de llavors, la posavem que toqués a la paret per l'esquena. Després, el braser es traslladava al menjador, sota la taula rodona, on els grans sopaven. L'àvia Carmen i nosaltres anavem a dormir, la tieta potser també, i el papà i la mamà encara es quedaven a parlar un poc, o a llegir algun llibre o a escriure una carta.

Bé, acabaré de descriure la resta de la casa: Des del menjador, girant cap a l'esquerra del passadís, hi havia la comuna. No puc dir water perquè, d'aquest invent anglès, no n'hi havia. Al fons, s'hi trobava un taulell de fusta, amb un forat al mig tapat amb una tapadora també de fusta. Vet aquí! De paper higiènic tampoc no n'hi havia. S'en podia dir, mes aviat, "paper cultural", perquè era de diari; fet a bocins i penjat per la punta, d'un ganxo fet "ad hoc". A terra, una galleda amb aigua. En un racó del taulell un drap, per si s'havia de netejar res.

Al costat, venia la cuina; era bastant espaiosa, amb cuina "econòmica" que vol dir que cremava llenya, o bé carbó mineral. Després un taulell de rajola vermella envernissada; després la pica. Aigua corrent, allí sí que ni havia. I allí ens rentàvem, i allí ens banyaven en un cossi. Això a l'hivern, perquè a l'estiu, com que ens anavem a banyar a la platja cada dia, no calia que ens banyéssim més. També tenia una finestra, mes aviat petita, que donava a la fascina del vell Fabara (Agustí Nolla), que era qui ens havia llogat el pis. Davant d'aquesta, n'hi havia una altra d'habitació, i encara una altra entre aquesta i la del pare, però aquestes eren "fosques", que volia dir que no tenien finestra, ja que les parets eren a tocar amb la casa veïna, per tant, sense ventilació. L'aire passava per les portes...

L'àvia i la tieta Pilar, que ja vivien amb nosaltres a Madrid, van venir també amb nosaltres a Cambrils. La llengua no seria cap dificultat, perquè elles, com el pare, eren de Castelló de la Plana.

Així, en aquella humil casa, hi viuríem vuit persones, durant tres anys.

El papà treballava a Barcelona, li havien donat el trasllat de la plaça de Professor a l'Escola d'Arts i Oficis. Venia els caps de setmana amb el tren; el "Sevillano" i l'anàvem a esperar. Aixó era una diversió corrent, i nosaltres trobàvem molt interessant veure com el tren prenia aigua, i treia tant de vapor.

El pare, sovint, venia malalt i s'havia d'allitar; això amoïnava la mare i ens entristia. Sempre el vaig veure delicat de salut, amb problemes digestius i medicant-se sempre, cosa que no li va impedir mai de fer tanta obra artística de tota mena en la seva vida... però aixó ho escriuré una altra vegada. Ara només em proposo fer unes pinzellades de les coses que més em van impressionar a la meua infància, d'aquella casa de Cambrils.

Per sort també el recordo assegut a la taula del menjador i nosaltres al seu voltant, entretenint-nos a pintar a la aquarel·la, ben fet, sense embrutar els tubs, ni apretar-los massa; netejant els pinzells, a barrejar bé els colors, a fer tonalitats, etc.

Ell va pintar els decorats per una obreta que va escriure, igual que els seus personatges, perquè la representéssim: "La hija del Rey de España". En vers. El teatret era una réplica d'algun de debò, en miniatura, d'uns 40 cms. d'amplada i alçada, que havia editat Seix i Barral, i suposo que el papà s'en devia enamorar de seguida, i es deuria afanyar a comprar-nos-el, -ara penso que més per a ell mateix que per a nosaltres-. El teatret, -que encara conservo-, és una veritable delícia! Els decorats son fets de cartolina i paper transparent, dignes del millor escenògraf; per a cada acte s'en podien contar quatre o cinc pels diferents termes. "El mercader de Venècia" és un dels més ben trobats. "Violeta": obreta sentimental i romàntica, amb els personatges vestits de la moda de finals del XVIII. El papà ens havia d'ajudar, perquè el muntatge era senzill, (tot estava numerat) però fràgil, delicat... Les obres tenien el seu corresponent llibret, i n'hi havia tants com personatges, perquè cada actor pogués llegir el seu diàleg. Com sempre passa amb aquestes joguines tan sofisticades,

no hi jugàvem gaire. Però, no obstant, l'última vegada que el vaig treure, estava força deteriorat, i ja falta alguna peça... Fa tants anys, que ja se m'han esborrat molts detalls.

Una altra cosa de les que ens feia per entretenir-nos, eren paisatges del seu record per terres alemanyes. Jo pensava que se'ls imaginava ell però, quant vint-i-tants anys després, hi vaig anar de viatge de nocces, amb el meu marit, -nascut a Riedlingen, vora el Danubi-, em van venir de cop presents, com si els tingués davant dels ulls, aquells paisatges fets de paper xarolat retallat i enganxat sobre d'unes senzilles quartilles. Eren una abstracció, una síntesi perfectes, d'aquelles selves d'avets immenses... la plana verd clar, amb taques siena, ocre, un riu blau serpentejant; al fons, uns turons suaus i la silueta retallada com el llom d' una immensa bèstia de color verd fosc; el cel i una nuvolets blancs... Què no donaria jo ara per tenir un d'aquells paisatges!...

En un dels caps de setmana, li va dur al Paco, que devia tenir llavors cinc o sis anys, un preciós avió de color taronja. Era de filferro i seda ben tensada i impregnada. L'hèlix voltava gràcies a una goma elàstica que s'havia d'entertolligar tot els possibles. Llavors, es deixava anar, a la vegada que s'impulsava suaument. Ho feiem de dalt del balconet, però, indefectiblement... queia sempre de morro contre les llambordes. La decepció dels espectadors no la puc descriure... Jo encara sento ben viva la meva! Era una frustració com la que devia tenir el pobre Leonardo da Vinci després de cada un dels seus invents per que l'home volés!

Un altre cop, va portar al meu germà una preciosa trompeta de pistons. De llautó, brillant i suggeridora, em feia venir el record del soldats que veiem passar per davant de casa nostra, pel carrer Ponzano, on viviem a Madrid. Era el toc de "retreta" al vespre, quan se'n anaven al quarter; mai l'he pogut oblidar. Pero no, tampoc vam aconseguir mai que en sortís una melodia. Quatre grinyols i prou!

I si plovia i no ens podien deixar anar a jugar amb els veïns al carrer! Havien d'improvisar entreteniments. Recordo que havíem anat a veure "Els Pastorets", i vam imitar-los al menjador. A la Irene, li va tocar fer de dimoni. Fer unes banyes, va ser cosa de no rés en mans del pare. La perruca per a l'Angel, ja eren figures d'un altre paner: però la necessitat crea l'enginy: un full de paper de diari doblegat en sentit apaisat; s'hi talla un serrell de tiretes d'un dit; s'amida que volti el cap de pols a pols; les tiretes s'arrissen am un frec de les tisoires; es fixa amb una veta al voltant del cap. Una espasa onejada de cartró. (Les ales, ens les van prometre per una següent representació, -que no recordo haver fet mai-). Gabriel, -o sigui, jo- així, abatia Satanàs agenollat i cap en terra, mentre li posava triomfant, el peu sobre l'esquena. I cantàvem les cançons, que encara ens les sabem!

També anàvem al cine. A l'àvia Carmen li agradava molt. Havíem vist les de "La Pandilla", de "Charlot", "Las dos huerfanitas", "El Juramento de La Gardère", "El Pirata negro", amb el Douglas Fairbanks i la Mary Pickford.

Però jo, conservo un record "amarguíssim"! El papà em va castigar. El cas és que he volgut recordar el motiu, i ha estat impossible -el que em fa pensar que potser devia ser desproporcionat amb el càstig-. Feien "El chico" amb Chiquilín (Jackie Coogan) i Charlot. No m'hi van deixar anar. El pecat, oblidat, però la penitència... recordada tota la vida, perquè no l'he poguda veure mai més, i no m'he pogut desempallegar de l'enyorança.

La mare, no la recordo més que a llambregades en aquella casa. Suposo que deuria fugir-ne tot el possible. Deuria anar a veure les seves amigues de l'infància, recuperades després de tants anys... Ella era filla de Cambrils. La filla del metge Riba, que va morir a l'edat de 56 anys, d'un atac al cor, deixant l'àvia Irene i les tres filles, -del segon matrimoni-, ben desamparades. Van anar a viure a Madrid, on la més jove dels germans de l'àvia Irene ja hi era casada i ben aposentada. Era secretària de l'Escola Normal de Magisteri, i va aconsellar a sa germana que s'hi traslladés, perquè les noies poguéssin estudiar per a mestres. I així va ser.

Imagino la mamà prenent la petita de visita a ca les seves amigues... tindria tant per a explicar...

La Irene i jo anàvem a "les monges" al col·legi. Jo recordo amb afecte l'*hermana* Claudia, que tenia cura que sortíssim amb ordre fins que ens venien a buscar; mentre tant, si s'esqueia el temps de Nadal, ens feia cantar:

"Les hores toquen, són de Nadal,
d'adorar el "Niñu", d'adorar el "Niñu",
les hores toquen, són de Nadal,
d'adorar el "Niñu en el Portal,
en el Portal!"

Jo no estimava, l'*hermana* Rosa; em semblava que em castigava injustament, que jo era bona xiqueta i que no xerrava. Un dia, no sé perquè -no puc pensar que digués cap paraulota, però podria ser que li contestés malament o la contradigués-, el cas és que em va fer besar el terra. Ho vaig explicar a casa i el papà es va enfadar molt, va dir que alló "era antihigiènic" i que "era una cochina"; - val a dir que el pare era una mica anti-clerical-. Va dir que aniria a protestar. La mare li devia treure del cap.

Un altre dia, em va fer posar dreta al banc, amb els braços en creu, força estona. Havies de estar-hi amb una positura ben humil, amb el cap cot, sense fer cap gest, ni riure; jo m'ho vaig prendre tan seriosament, que em pensava que m'hi moriria, igual que Jesús. No tinc ni un record positiu d'aquella classe a les monges, ho sento. Potser m'en hagués pogut quedar gravat un, el dia de la festa de final de curs, perquè recordo que vam ballar en conjunt, amb unes faldilles de tarlatana de color rosa viu, i em feia il·lusionat, però, un record amarguíssim, fa que m'oblidés de tota la resta de la representació. Al voler anar a fer un pipí, hi havia una cua llarguíssima, i allí, enmig de les nenes més grans i mes petites, se'm va escapar tot. De seguida vaig sentir: -"S'ha pixat, s'ha pixat" -I jo volent

dissimular, i negant aquella evidència, mentre les llàgrimes anaven augmentant el capdal de la rierada. Quina vergonya!

Ara els tinc simpatia a les "modernes" Vedrunes!

Davant mateix de casa nostra, hi vivien els Srs. Riverola, un matrimoni sense fills, en un xalet que encara existeix; ell era veterinari. Sempre tenia a punt una brometa per a nosaltres.

En una ocasió, jo vaig caure ben malalta: sovint tenia angines i molt fortes. Aquella vegada em van diagnosticar diftèria i em van medicar com pensaven que calia, però, com que no l'era de diftèria, em va fer un efecte negatiu i em va produir una paràlisi total i una urticària per tot el cos que em feia veure la padrina. Llavors em vam ficar al llit al lloc del pare, mentre ell dormia en el meu. No em podien tocar, tan sols aixecar-me una cama em feia cridar de dolor i a més, aquella picor! La mamà em posava talc per tot el cos, suaument, suaument... I em llegia contes del "Pinocho" i de "Celia". Me'n vaig sortir, després de sis setmanes. El dos de maig (llavors era festa nacional, i a més, havia començat el Mes de Maria) les nenes del col·legi, feien una ofrena de flors i poesies a la Mare de Deu, a la Parròquia de Santa Maria. Mentre la Irene devia estar fent l'ofrena,-pels càlculs de la meva mare-, jo li vaig dir:

-Mira, mamà, puc bellugar un dit!

I, a poc a poc, em vaig anar recuperant. No cal dir que la meva mare, sempre molt fervorosa, ho va atribuir a la intercessió de la Mare de Déu... Llavors em van "pelar al zero". Si sortia al balcó, començava la brometa del senyor Riverola:

-Hola, Pepito!

-No em dic Pepito, em dic Carmen.

Aixó podia durar segons el temps, l'humor i la nostra paciència.

Tinc una foto "pelada", asseguda a la falda del meu cosí Joan-Maria com a testimoni denigrant... però, la veritat és que no recordo haver-ne tingut cap trauma... Als set anys...

Quan en vaig fer nou, ens vam traslladar a Barcelona. Ja no podia continuar la situació de la família separada. L'àvia i la tieta, es quedaren a Cambrils i nosaltres, vam anar a viure al carrer de la Diputació, nº 389, principal 2º. Molt a prop, doncs, de les Escoles Franceses. I allí vam fer el primer ensenyament. Però els estius per les vacances -que llavors duraven quatre mesos, o sigui del 30 de maig fins el primer d'octubre- tornàvem cap a Cambrils, i allí vam seguir vivint, fins que els pares van fer el xalet Villa Irene.

Però aixó va ser un canvi important, que mereix capítol a part.

"El pozo"

La millor amiga de la seva infància era la Maria Ardèvol. El pare d'aquesta amiga, era el Sr. Joan Ardèvol. Era "el mestre". Ara hi ha unes Escoles que porten el seu nom, i també un carrer, que porta cap a aquestes Escoles. Suposo que en aquell temps, no ni devia haver més que un, de mestre. Com també hi devia haver un sol metge, el nostre avi, el Sr. Pau Riba. Per cert que, com que dir "pau" a algú té una connotació pejorativa, perquè ningú no li digués, la seva dona -la nostra àvia Irene- li deia Riba.

Doncs bé, quan nosaltres vam arribar de Madrid, la Sra. Maria Ardèvol, ja feia temps que era casada amb el Sr. Tomàs Bassedas i ja tenia tres fills: el Tomàs, la Montserrat i el Joan, gairebé de la mateixa edat que nosaltres. Vivien a Barcelona, on el Sr. Bassedas tenia un despatx d'advocat; però, per passar les vacances d'estiu, -llavors tan llargues- s'havien construït un xalet a la Pallissa. Era (i és, perquè encara hi és, i encara hi viu la Montserrat, i una filla d'aquesta del mateix nom) voltat de jardí, amb molts arbres, alguns de fruiters, una figuera que 'ha fet enorme i uns pins gegantins, que encara existeixen. I al costat d'aquest jardí, hi havia un terreny de quaranta per trenta metres d'amplada, que pertenyia al padrí, germà de la meva mare, el tiet Joan.

Devia ser a instàncies de l'amiga que els pares li van comprar... potser ja pensant en un futur xalet, per ...cinc-centes pessetes! (tres Euros !)

Allí va fer-hi fer, molt aviat, un pou. És clar! abans que tot era l'aigua. Quina emoció, veure fer un pou! Recordo que el puer i els seus ajudants, no ens treien l'ull de la vista, per por que hi poguéssim caure, i que més aviat els destorbàvem. Quan el pou va ser acabat -van haver de fer-lo molt fondo, (vint metres)-, van construir una bassa de ciment, circular, amb una ampla batedora, per rentar la roba.

Darrera del pou, s'hi va instal·lar el motor dins d'una caseta d'obra, amba teuladeta de rajola de València blava. La porta també la van pintar d'aquest color.

Després van fer una taula. El peu era de ciment, imitant un tronc d'arbre, i a sobre una taula de fusta circular. Ara faltava el rafal. Doncs bé, un rafal d'uralita cobria taula i bassa. En un raconet hi van construir un armariet triangular, amb prestatges i la porta de tela metàl·lica, perquè hi entrés la fresca de la nit, però no els mosquits i altres bestioles. Una "fresquera", magnífic precursor del frigorífic.

El cas és que allí ens hi enduiem el berenar-sopar, que despatxàvem cuita-corrent, per tenir més estona per a jugar. Això, al bon temps; perquè quan no en feia tant, ens deixaven anar a jugar "al pozo", -encara no sabiem català, i li deiem així- però anàvem a dinar a casa.

Llavors, no hi havia res construït entremig. I des del tros adquirit, "el pozo", es podia distingir ben bé el balconet de casa nostra. De manera que, quan la tieta tenia el dinar fet, penjaven un drap vermell a la barana i aquest era el senyal de córrer cap a casa...

Per mí, l'hora del turment: no m'agradava res! L'única cosa que hagués menjat a tothora, era la llet amb cafè i sucre, sucant'hi pa.

Una altra cosa molt típica a casa era la manera que tenia el papà per cridar-nos: substituïa les síl·labes del nostres noms, per un tó, xiulant: Ni-ní-i-i-i! El meu, igual, però, la primera, en to menor: Men-chu-u-u! El Paco: Pa-cho-rre-te-e-e! La petita: 5 tons, Ma-ri-a-Pi-la-a-ar! No ens equivocavem mai.

En arribar de Madrid, encara ens deien els diminutius: Niní, Menchín i Pachín. De seguida va correr la veu, i els pares i la tieta van poder sentir que ens començaven a dir: Els "michins-pichins", i els pares ho van tallar en séc. Per sort el renom no havia arrelat encara! Però, curiosament, al tornar aquí a Cambrils per a viure-hi, al cap de setanta anys, una coneguda de la infància m'ho va recordar amb una certa ironia...

I això, i no gaire més, són els records més vius dels sis als nou anys a la Vila de Cambrils.

Tarragona, primavera de 2004.